

643.571

A

Magyarok Nagyasszonyának

tisztelete Temesvároft.

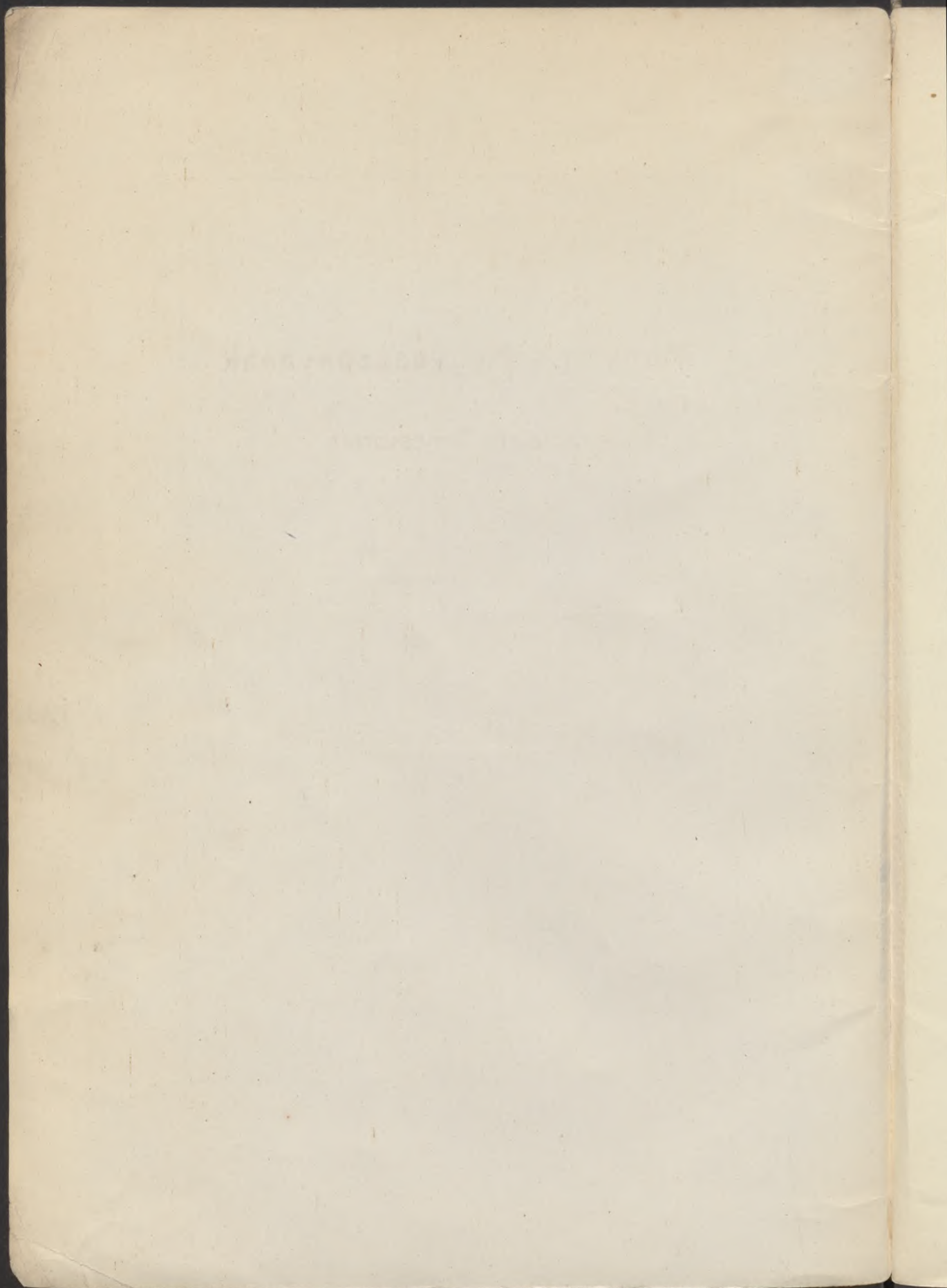
A temesvár-gyárvárosi templom ünnepélyes felszentelése alkalmára

írta

~~~~~ Paşa Ágost, ~~~~~

püspöki szentszéki jegyző.

A

Magyarok Nagyasszonyának

tisztelete Temesvárott.

♦

A temesvár-gyárvárosi templom ünnepélyes felszentelése alkalmára

írta

~~~~~ Paşa Ágost, ~~~~~

püspöki szentszéki jegyző.

Temesvár.

Csanád-egyházmegyei könyvnyomda.

1901.

~~Hung. a.~~
~~15628~~

643.571

2016

KÖNYV-TÁRA
I. Nyom. Képeknapló
1992 év 284 sz.

Ezer esztendőös multunk, annak minden öröme és bánata, dicsősége és meg-aláztatása lépten-nyomon arra a vallásos tiszteletre, gyermeki kegyeletre emlé-keztet, melylyel a magyar az *Üdvözítő Jézus Krisztus szent anyja, a boldogságos Szűz Mária* iránt viseltetett. Neki ajánlotta fel az új magyar királyságot szent István, magyar szenteink a magyar szívekben az Ő dicséretét terjesztették, az Ő hatalmas nevétől lelkesedtek a harczosok és azzal lelkesítették a csüggedőket; legszebb régi magyar egyházi énekeink a boldogságos Szűzről zengenek, törvénykönyveink gyakran említik a Magyarok Nagyasszonyát, Máriás-tallérainkon, lobogó hadi zászlóinkon az Ő képe ékeskedett, templomaink nagy része az Ő tiszteletére volt és van mai napig fel-szentelve.

Igaz, hogy mikor 1896-ban az ezer esztendőért lelkesedtünk, a magyar törvényhozás

megfeledezett a Nagyasszonyról; a millenniumot megörökítő törvényczikkében hálálkodott ugyan az isteni Gondviselésnek, egy szóval sem emlékezett meg azonban arról a *Nagyasszonyról*, a kinek 900 évvel előbb sz. István király országát felajánlotta, s ki hiven pártfogolta ügyeinket az égben, vezérelte, vigasztalta, istápolta nemzünket a földön.

Ezt a feledékenységet dicsőségesen uralkodó Szentatyánk, *XIII. Leó pápa* atyai gondoskodása jóvátenni kívánta, midőn 1896. évi augusztus 9-én kelt brevejében a magyar katolikusok részére s a boldogságos Szűz Mária tiszteletére a „*Magyarok Nagyasszonya*“ (Magna Hungarorum Domina) czimmal új ünnepet rendelt, ez ünnep megülését október hó második vasárnapjához, vagyis az Olvasós Boldogasszony vasárnapját követő vasárnaphoz kötván.

Temesvárnak Gyárváros nevű külvárosában már évtizedek óta vajudik az új plebániatemplom építésének eszméje, mely végtére a millennáris esztendőben a megvalósulás elé ért. Ez év októberében volt az építendő templom alapkövének ünnepélyes letétele s ez alkalomból a csanádi főpásztor, Dessewffy Sándor, a város közönségének mint kegyuraságnak és a helyi plebánosnak meghallgatása után végtelenül tapintatos lélekkel elhatározta, hogy az új templomot a régi plebániatemplom czime helyett, mely a boldogságos Szűz Mária szent nevéről szólt, a

Magyarok Nagyasszonya tiszteletére fogja felavatni, consecrálni.

Most, hogy annyi reménykedő sziv vágya beteljesült, hogy a hosszú évszázadoknak és Isten nagyobb dicsőségére, valamint a Nagyasszony tiszteletére épült hatalmas templom készen áll, és az 1901. évi október hó 13-án a Magyarok Nagyasszonya ünnepén az egyházi teljes pompának lélekemelő kifejtése mellett és a temesvári polgárság lelkes örömujjongása közt felkenetik: nem lesz talán érdektelen a *Magyarok Nagyasszonya tiszteletének emlékeit*, melyek Temesvár multjához és jelenéhez fűződnek, felkutatni s rövid vonásokban felsorolni.

*

A Magyarok Védőasszonyának tisztelete Temesvárott oly régi, mint maga a kereszténység.

Szent István király az apostoli Szentszék jóváhagyásával országát tíz püspöki megyére osztotta, melyek egyikének székhelyéül Csanádot jelölte ki. E püspöki székre a király talán legkedvesebb emberét, legmeghittebb tanácsosát, *Gellértet*, választá. Gellért, mint olaszszármazásu benedekrendi szerzetes-atya, a magyar királyi udvarba már magával hozta Velenczéből a Szűz Mária iránt való kiválóbb tiszteletet, s elévülhetetlen érdeme, hogy e tisztelet első magvait alkalmasint ő hintette szét a keresztény magyar

szívekbe, de abban meg már épen főrésze volt, hogy első apostoli királyunk szent István Máriát, az egek királyné-asszonyát, választotta ki hazánk védőasszonyául.¹⁾

1030-ban a magyar nemzet szeretetétől lángoló, a Mária-tisztelettől buzogó Gellért tehát az akkor marosvárinak nevezett *csanádi püspöki széket* elfoglalja.

A csanádi püspöki egyházmegye területén fekvő *Temesvárt és környékét* már akkor magyar nép lakta; idáig azonban, minthogy az ország középpontjától igen távol estek, Gellért jötte előtt még nem érkezett el Jézus Krisztus tanítása. Ha nem is bizonyíthatjuk be történeti adatokkal, hogy szent Gellért személyesen is eljött a városba és környékére, hogy a kereszténységet prédikálja: annyi azonban bizonyos, hogy elküldte ide tanítványait; s ezek oly sikeresen munkálkodtak, hogy a midőn Gellért egyházmegyéjét hét *főesperességre* osztá, ezek egyikét *temesi-nek* nevezé és székhelyül Temesvárt jelölte ki. Ezekről az apostolkodó benczésekről, kik Gellért hű tanítványai, szent Benedek szerzetesalapítónak buzgó fiai, követői voltak, lehetetlen feltételeznünk, hogy a midőn itt a keresztény vallást elterjesztették, kiváltkép a Szűz Mária iránt való tiszteletre ne oktatták volna a magyar népet. Nem alaptalan tehát

¹⁾ Karácsonyi János: „Szent Gellért csanádi püspök“, 145. l.

azon feltevésünk, hogy már az első keresztény magyar századok alatt városunk és környéke visszhangzott a Szűz Mária tiszteletétől.

Az első magyar századokból Temesvár multjára vonatkozólag nem sok történeti adat maradt fenn. Hirtelen azonban fényes napokra ébredt a város. *Róbert Károly király* az országban dúló pártviszályok idején magát sehol biztonságban nem érezvén, udvarával Temesvárra költözött, hol körülbelül tizenöt éven át (1310—1325) székel. Róbert Károly ereiben inkább olasz vér csergedezvén, ő maga hihetőleg már magával hozta a Mária-tiszteletet. Két első hitveséről, ugymint az 1317-ben Temesvárott elhalt *Mária Katalinról*, Kázmér lengyel herczeg leányáról, kinek holttemét a mai Gyárváros felé vezető uton állott Katalin-plebániaegyház alá temették, de később a székesfehérvári királyi sirboltba szállították, — továbbá *Beatrixról*, VII. Henrik német császár leányáról, ki szintén Temesvárott tölté hitvesi napjait, s itt hunyt el már 1319-ben, nem sokat jegyzett fel a történelem. Harmadik felesége Ulászló lengyel király leánya, *Erzsébet* volt, ki a magyar történet egyik legdicsőbb alakját, *Nagy Lajos* királyt szülte. Nagy Lajosról pedig azt jegyezte fel a történelem, hogy ugy vallásos érzelmeiben, mint cselekedeteiben Mária kiváló tisztelője volt: elzarándokolt Mária-Czellbe s ott eddigi diadalainak összes dicsőségét Máriának kívánta

feláldozni; a töröktől elvett kincsek árán hatalmas templomot építtetett e kegyhelyen, mely a mai napig hirdeti a külföld előtt a lovagias magyar király mély vallásosságát, gyengéd tiszteletét a bold. Szűz Mária iránt. Nagy Lajos trónraléptekor (1342) tizenhét éves levén, 1325-ben, a királyi háznak Temesvárról való elköltözése évében született, s így Erzsébet királyné vagy itt e város falai között szülte nagy fiát, vagy legalább itt hordozta szive alatt. Mindezek arra engednek következtetni, hogy Erzsébet királyné, ki alkalmasint önmaga plántálta elsőnek fia szívébe a Mária-tiszteletet, szintén benső kegyelettel viseltetett a bold. Szűz iránt. Ennél fogva nem valószínűtlen az az állítás, hogy a temesvári egykori fényes királyi palotában a bold. Szűz Mária, a Magyarok Védőasszonya nagy tiszteletnek örvendett.

Egyébiránt Róbert Károly király idejében szépen virágzó telepük volt Temesvárrott a *domonkosrendi* szerzeteseknek, a kik szintén buzgólkodtak a Mária-tisztelet terjesztésében. E szerzeteseknek sz. Lászlóról elnevezett templomában az 1323. évi vizkereszt nyolczadát követő vasárnapon Benedek csanádi püspök csanádi Thelegdet a kalocsai érsek, továbbá a győri és nagyvárad püspökök közreműködésével egri püspökké szentelte.¹⁾

¹⁾ Schmitth, Episcopi Agrien. I. 253—258.

Az ezután következett század mind nagyobb veszedelmet rejtett méhében a magyar hazára nézve, midőn a török világhódító útjára indult nyugat felé. Ennek az előrenyomulásnak s a nyugati népek ellenállásának ütközőpontja hosszú évszázadokon keresztül Magyarország volt. Sokáig még diadalmasan mérkőzött a magyar fegyver a török tulnyomó erejével.

Évtizedeken át a Hunyady-névhez fűződik a magyar fegyver összes dicsősége. *Hunyady Jánosra* mint temesi grófra, majd mint erdélyi vajdára levén bizva a délvidék megoltalmazása, Temesvárott a Róbert Károly király egykori fényes palotája helyén építtetett magának gondosan megerősített kastélyt, és merész sasként innen csapott le a gyakran dúló, fosztogató török csapatokra.

Hunyady János családjában valahány sziv, megannyi trónja volt a bold. Szűz Máriának. A családfő mikor harczba indul vitézei élén, előbb Máriát hívja segítségül; harczosai ajakán, mikor megvillan a kardjuk, a Mindenható Istennek és a Magyarok Nagyasszonyának neve hangzik, s a kivívott győzelemért Isten után Mária felé száll a közös, hálaadó ének. Hitvese *Szilágyi Erzsébet* szivét ugyanazok az érzelmek hevítették, ugyanattól a buzgalomtól égett, a mely hős férje karjait megaczelozta: a keresztény ügy szeretete, a Szűz Mária tisztelete s a szorongatott magyar hazáért való önfel-

áldozás. Hasonló szellemben nevelte itt a temesvári kastélyban két nagyreményű fiát: *Hunyady Lászlót*, ki később a budai Szent-György-téren hóhér keze alatt ártatlanul elvérzett, nemkülönben a magyar történet egyik legkimagaslóbb alakját, *Hollós Mátyást*, ki sem királyi fényének napjaiban, sem a csaták zajában nem feledkezett meg a Magyarok Védőasszonyáról; kardjának markolatára e szép szavak voltak vésve: „Sancta Maria, ora pro rege Mathia!” (Szűz Mária, imádkozzál Mátyás királyért!)

Hunyady János leghivebb fegyvertársa az ősz *Kapisztrán szent János* szerzetes volt; végső diadalukat egymásnak, főleg pedig a Magyarok Védőasszonyába helyezett bizodalomnak köszönhették. Történeti adatokkal nem bizonyíthatjuk, de majdnem bizonyosra vesszük, hogy a szent férfiú gyakran megfordult Temesvárott és napokat töltött a Hunyady János kastélyában.

V. László király véghetetlen könnyelműséggel nézte az ország pusztulását, a török veszedelem előrenyomulását; tanácsosai meg épen nem törődtek az ország bajával. Csak két férfiú volt akkor Magyarországon, ki megérezte a közelgő fergeteget, s a kiket a lángelme és a melegen érző szív arra képesített, hogy a tornyosuló veszedelmet egyelőre elhárítsa az ország fejről. E két férfiú: a körülbelül egykoru Hunyady János és Kapisztrán sz. János volt.

II. Mohamed török szultán már utban volt

Magyarország felé százötven ezernyi seregével, és még senki se törődött az ország védelmével. Csak Hunyady Jánosnak nem volt nyugta; bejárta az ország nagy részét s azon volt, hogy a nemességet tespedtségéből felrázza. Csak Kapisztrán János volt fáradhatatlan, mikor a magyar népnek keresztes-háborút hirdetett, és lángoló szavai oly hatással voltak a pórnépre, hogy ezernyi tömegekben gyűltek zászlói alá.

Mikor azután közbe-közbe kifáradt a két vezér, *Temesvárra a kastélyba* szálltak meg *pihenőre*, hogy itt nyugodtabban szőhessék a háború terveit, hogy egymástól lelkesedést, higgadtságot és kitartást tanuljanak. S ha elkészültek a tervezgetéssel, Kapisztrán szent János a Szűz Mária hatalmas pártfogásával biztatta a csüggedő hőst, ihlett ajakkal a Boldogasszony tiszteletére oktatta Hunyady Jánost, Szilágyi Erzsébetet s a két tanulni vágyó ifjút, Lászlót és Mátyást.

Bizodalmában a két hős vezér nem csatlakozott, a miről a szinte példátlanul álló *nándorfehérvári győzelem* tanuskodik, melynek emlékére *III. Kallixt pápa a déli harangszót rendelé*. A midőn tehát a harangszó délben Úrangyalára megkondul, büszke önérzettel gondoljon Temesvár minden fia a belgrádi diadalra, melyet a Magyarok Nagyasszonyának köszönhetünk, mivel e győzelem első szálait a temesvári Hunyady-kastélyban szőtték, szerencsés kime-

netelért itt könyörögtek a Magyarok Védőasszonyának: Hunyady János és Kapisztrán szt. János.

A Hunyadyak után lassu haldoklás lett az ország sorsa; küzdött ugyan a török beözönlése ellen, de a tulnyomó erőnek ellentállni nem tudván, végül 1552-ben kitűzték a temesvári vár ormára a félholdat.

A városban és környékén most elnémulnak a boldogságos Szűz Mária énekei, templomait lerombolják, vagy török mecsetté alakítják, a városban lakott magyart lekaszabolják, vagy kiüldözik innen.

A város török kézre jutása után alig egy emberöltővel nem maradt Temesvárott, az akkor még aránylag népes városban, egy rendes pap vagy tanító, ki az itt lakó keresztény népet a vallás vigasztalásaiban részesítette volna.

A föld népe oda menekült, a hova tudott. Erdő nem igen volt a vidéken, hanem annál több mocsár, nádas, sárrét, melyeknek zsombékjai közé nem hatolhattak be lovaikkal a portyázó törökök, sem a mód felett elszaporodott rablók. Ide a nádasokba vette be magát a szegény magyar nép, és néha hónapokat, sőt esztendőket töltött itt állandó remegésben. Nem csoda, ha erkölcsaik elvadultak; egészen magukra voltak hagyatva, sem pap, sem tanító nem törődött velük, hogy házasságukat megáldja, gyermekeiket megkeresztelje, halottaikat eltemesse.

De azért az isteni Gondviselés nem hagyta el őket végkép.

A cseri barátok, a szigorú rendtartást követő ferenczrendi szerzetesek, vállalkoztak arra, hogy a népnek kétségbeesett állapotában igazán „barátai” legyenek.

A keresztény művelődés és a magyar nép e névtelen apostolai részint mindenkor ügyes, diplomatikus, bizalomgerjesztő viselkedésük miatt, részint mert a török belátta, hogy a föld népét csupán a hit varázserejével tudják összetartani, s így az évi adót is tudták biztosítani:¹⁾ a basák és bégek előtt mindenkor kedves emberek voltak; nemcsak nem bántották, hanem kegyelmökbe fogadták őket, sőt az egész török hódoltság területén szabad járás-kelést biztosítottak számukra. S ez önfeláldozó férfiak, kik iránt a pártatlan történet is lerója az elismerés, a bámulat adóját, fel is használták az uralkodó hatalom kedvezéseit; „majd a kietlen pusztákon, majd a nádasok között levő tavakban felállított talpakon a született kisdedeket megkeresztelték, olykor a keresztény házassokat rend szerint megáldották és egybeadták; durva szűrben hol meztláb, hol bocskorba öltözködve a pogány török elől elfutott keresztényeknek sokszor életök veszedelmével a szentségeket kiszol-

---

¹⁾ Borovszky Samu, „Csanád vármegye története 1715-ig” I. k. 233. s. köv.

gáltatták“,¹⁾ vigasztalták őket a Szűz Mária pártfogásával, a csüggedő hazafiak reményét a Magyarok Nagyasszonyának hatalmas közbenjárására irányíták. A török iga nyomása s a szebb jövőbe vetett bizodalom hatása alatt szülemlettek meg a legszebb régi magyar Mária-énekek: „*Boldogasszony Anyánk*, régi nagy Pátrónánk“, „*Angyaloknak* nagyságos Asszonya“ stb., melyek bizonyára a városunk környékére elbujdosott magyarok ajkain is néha-néha felcsendültek.

A török igát végül 1716-ban rázta le magáról Temesvár városa.

Jól tudta a bécsi kormány, de átérezte az egész keresztény világ, hogy e város az egész török hódoltság kulcsa s bevételétől függ a felszabadítás további munkája. Ezért, a mint III. Károly király teljes haderejét összpontosítá a vár ostromlására, úgy XI. Kelemen pápa szózatot intézett az egész keresztény világhoz, felhíván a hiveket, hogy a keresztény fegyverek diadaláért ezuttal leginkább a boldogságos Szűz Máriához forduljanak, névleg a szent olvasót imádkozzák el minél gyakrabban, mennél buzgóbban.

A hős *savoyai Jenő herczeg* vitézei Isten után a szent olvasóba helyezték a győzelem reményét, s ez okból ezt a minden katolikuskak

---

¹⁾ Ordinánsz, „A Szegedi Havi Boldogasszony temploma“, 76. l.

drága ereklyét kardjuk markolatára fűzték; a kardok csattogása, puskák ropogása, ágyúk dübörgése és bömbölése közt rohanásukban is Jézus és Szűz Mária szent nevei hangzottak el ajkaikról.

Bizodalmukban nem csalatkoztak. A vár parancsnoka, Mehemed pasa, bár tizenhatsz ezernyi őrség, azonkívül eleség, fegyver és lőpor felett bőven rendelkezett, látván az ostromlók lelkesedését, valamint fegyvereik szerencsését, a szabad elvonulás feltétele alatt 1716. október 13-án feladta a várat.¹⁾ A fényes eredményt mindenki a Szűz Mária olvasójának tulajdonítá, a minek kifejezéseül és emlékezetére a már említett XI. Kelemen pápa az egész világra kötelezővé tette az *Olvasós Boldogasszony* ünnepének megülését, s annak napját október hó első vasárnapjára tűzte ki.

Erről a győzelemről s az annak hatása alatt elrendelt Olvasós Boldogasszony-ünnepről dicsőségesen uralkodó Szentatyánk, XIII. Leó pápa is megemlékezik, 1897. szeptember 12-én kibocsátott és „*Augustissimae Virginis Mariae*” kezdetű encyclikájában így írván: „Eiusmodi precationis vim atque efficaciam annales Ecclesiae testantur, quum memorant . . . relatam de Turcis superiore saeculo ad *Temesvariam* victoriam nobilissimam. Hujus rei gestae memo-

¹⁾ Nem a pusztá véletlen munkája, hogy az új temesvárgyárvárosi templom éppen október 13-án nyeri felszenteltetését.

riam perennem exstare voluit Clemens XI. Decessor Noster, qui titulo Rosarii consecravit, et quotannis celebrandum in universa Ecclesia decrevit.“ — Magyarul: Mária, a rózsafüzér királynéja közbenjárásának hathatós voltáról tanuskodnak az egyháztörténet lapjai, hol feljegyezve találjuk a törökök felett az elmúlt században nyert igen fényes *temesvári* győzelmet. Ezt az eseményt megörökíteni kívánta elődünk, XI. Kelemen, midőn ennek emlékeztére a Rózsafüzér-ünnepet rendelte, s annak megülését az egész Egyházban kötelezővé tette.

A mint a város felszabadult a pogány járom alul, az egykoron keresztény templomokra kitüzött félhold is lehullott, és helyébe megváltásunk szent jelét, a keresztet tűzték fel; ezután újra megülték a Szűz Mária ünnepeit, ismét megnyitak a hivek ajkai Mária dicséretére, újra lelkesen zengték a Boldogasszony énekeit.

A visszafoglalt város és környéke benépesítésének, szervezésének munkájával párhuzamosan haladt a városban az egyházi élet fellendülése is.

Három szerzetes-család buzgólkodott ez iránt: a *salvatoriánus francziskánusok* a Nagy-Palánkában, kikre a sz. Katalinról nevezett templom s az ott lakó hivek lelki gondozása volt bizva, továbbá a *bosnyák* vagy *Kapisztrán francziskánusok*, kiknek számára a mai piarista-

templom épült. De legélénkebben pezsgett az egyházi élet a jezsuiták templomában.

Jezsuiták a török hódoltság idején is megfordultak a városban; így tudjuk, hogy 1618-ban itt járt Tugolinus Jakab jezsuita, ki az illyr és magyar katolikusokat gondozta, bár csak rövid ideig.¹⁾ A vár felszabadítása után az 1718. ápril 8-án kelt udvari rendelet behívta a jezsuitákat s a várbeli katolikus hivek gondozását rájuk bízta, plebániatemplomul számukra a mai papneveldei templom helyén állott, egykoron sz. György vértanuról elnevezett katolikus, majd török mecsetté lett, végül katolikus istentiszteleti czélokra újból felszentelt templomot jelölvéni ki.

A míg a hivatalos körök szinte lázas munkát fejtettek ki a város ujjá való szervezésében s a várnak a török ellen való megerősítésében, az említett három szerzetes-család nemes versenyre kelt egymással a hitélet ápolásában, névleg pedig a boldogságos Szűz Mária tiszteletének terjesztésében.

Igy a jezsuiták az egykori sz. György-templomot a *boldogságos Szűz Mária mennybemenetelének* (Nagyboldogasszony napja, aug. 15.) czimére szentelték fel. Teljes czime tulajdonkép ez volt: *Assunta Maria Serena*, annak emlékére t. i., hogy míg a körülzárolt várban az

---

¹⁾ Borovszky id. műve. I. k. 225. l.

ostrom alatt folyton eső esett, az ostromló seregre *derült* ég mosolygott le, mi az ostrom munkáját tetemesen megkönnyíté; ezt a boldogságos Szűz Mária közbenjárásának tulajdonították.

Naplójuk, melyet „*Ephemerides Missionis Temesváriensis Societatis Jesu*“ felirással mindjárt 1719. január elsejével megkezdtek, s a mely városunk történetének a mult századról egyik legérdekesebb és mindenkép megbízható forrása, igen gyakran és részletesen megemlékezik arról a buzgalomról, melylyel a jövevény jezsuiták a boldogságos Szűz Mária tiszteletét terjesztették, s arról a gyengéden vallásos kegyeletről, melylyel a temesvári polgárok a Szüzanya iránt viseltettek.

Igy különös nagy fénynyel *ülték meg a Mária-ünnepeket*, jelesül a Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepét (február 2.), mikor a városi tanács és a polgárok gyertyákkal kezükben részt vettek az ünnepélyes körmenetben, a Gyümölcsoltó Boldogasszonyt (márcz. 25.), és még inkább a Nagy Boldogasszony napját (augusztus 15.), mely a jezsuiták templomának felszentelési ünnepe, búcsúja volt, s a melyre az ugyan távol fekvő, de az akkor néptelen országrészben mégis szomszédos plebániákról, u. m.: Neudorfról (1728), Rékasról (1734-ben), továbbá Ujpécsről, Freidorfról, Gyarmatháról tömegesen jöttek a zarándokcsapatok. — Ily ünnep volt

továbbá Kisasszony napja (szeptember 8.), az ujjonnan ünneppé rendelt Olvasós Boldogasszony (október első vasárnapja), mikor az istentisztelet fényét a Szentség kitétele által emelték; végül megünnepelték a Szeplőtelen fogantatás ünnepét is (december 8.). Ez utóbbi ünnep megülése annál szembetűnőbb, mert a Szeplőtelen fogantatásról szóló hit csak másfél századdal később (1854-ben) lett az Egyház hitágazatává.

Hogy ez ünnepeken mily gyengéd lélekkel tisztelték a temesvári polgárok az Istenanyát, kitűnik az említett jezsuita-napló ama feljegyzéseiből, melyek a Mária-ünnepeken a jezsuita-templomban végzett *gyónásokról* számolnak be; e napokon számosan, sőt igen sokan, „copiosi“, „sat copiosi“, „copiosissimi“ járultak a szentségekhez, ezzel akarván a Szűz iránti kegyeletüket még nagyobb bensőséggel tanusítani. A feljegyzések szerint néha oly nagy volt a gyónók száma, hogy ez okból egyszer-mászor az istentiszteletet sem lehetett a szokásos segédlettel megtartani, miután a jezsuiták délig a gyóntatószékekben valának elfoglalva.

Már 1720—22 táján megalakult Temesvárott a másfél századon át virágzott és a *Szeplőtelen Fogantatásról elnevezett Mária-társulat*, mely egyrészt arra volt hivatva, hogy tagjait a boldogságos Szűz Mária iránt való tiszteletre serkentse, másrészt pedig társadalmi és jótékony célokat szolgált. Még 1855-ben is létezett 400 taggal.

Az 1732. év augusztus havában oly rekkenő hőség perzselte a várost, hogy állatok, sőt emberek is belepusztultak. Falkenstein báró püspök az *aszály* megszűnéseért nyilvános ájtatosságokat, s egyebek közt azt is elrendelte, hogy a jezsuiták templomában a mindennapi szentmise után a papság a hivekkel együtt a rózsafüzért elimádkozzák. Négy napon át végezték ezt az ájtatosságot, midőn végre a boldogságos Szűz Mária közbenjárására szeptember 5-én megnyíltak az ég csatornái s napokon keresztül bőséges eső hullott alá („in largissimam pluviam coelum effusum est“; „continuavit pluvia tota die“).¹⁾

Mikor a vár visszavívása után a kedélyek lassankint lecsendesedtek, és mind kisebb lett a félelem, mely úgy az egész birodalmat, mint kivált a temesvári polgárságot a törökök netáni visszatérése miatt aggasztotta, gyors egymásutánban megnépesedtek a *Gyár- és József-külvárosok*. Mindkét helyen csakhamar templom is épült: a temesváriaknak a boldogságos Szűz Mária iránt való hagyományos tisztelete megnyilatkozásaként az előbbi 1765-ben a Szűz Mária szent nevének, az utóbbit 1774-ben a Szűz Mária születése (Kisasszony napja, szeptember 8.) tiszteletére ajánlották fel.

A fent említett és a szeplőtelen fogantatásról elnevezett társulat szövetkezve a vele

¹⁾ Jezsuita-napló, 101. lap.

egyidejűleg keletkezett nepomuki sz. János-társulattal, 1722-ben egy művészi kivitelű *szobrot* emelt a mai Jenő herczeg-téren. Ez voltaképp kettős szobor: tetőzete a Szűz Mária szobra, alatta a nepomuki sz. János szobrával, köröskörül pedig márványlapon domborművű jelek az utóbb nevezett szent életéből. Eredeti helyén 130 éven át részesült e szobor a temesvári polgárság tiszteletében, midőn azon czélból, hogy ott az 1849. ostrom alatt a vár védelmében elesetteknek szánt harczosemlék felállíttassék, a gyárvárosi kapu tájára, az erdélyi kaszárnya mellé helyezték. Csajághy Sándor püspök fényes ünnepségek közt tartotta meg az 1853. év böjt második vasárnapján az alapkövetelt, ugyanazon év augusztus 15-én pedig felszentelte a szobrot. Ha a szobor ez idő szerint nem is áll azon a helyen, a mely tiszteletreméltó multjánál és művészi becsértékénél fogva megilleti, a rajta levő Mária-szobor mai napig a temesvári hivek vallásos kegyelele tárgyát képezi.

Köszeghy László püspök 1806. november 17-én felállította Temesvárott a *püspöki papnevelő-intézetet*, s azt a szeplőtelenül fogantatott bold. Szűz Mária pártfogása alá helyezte. S ki tudná megszámlálni, hogy ez intézetből azóta hány ifju levita lépett ki a lelkipásztorkodás mezejére, hol a bold. Szűz Mária tiszteleteért égő szívvvel terjesztette a Magyarok Nagyasszonyának dicséretét?!

Csajághy Sándor püspök érezte annak a hiányát, hogy a temesvári *székesegyházban* nincsen a boldogságos Szűz Máriának szentelt külön oltár; ennél fogva a szentély baloldalán *új oltárt* állíttatott, s azt a Magyarok Nagyasszonya tiszteletére avatta fel, pedig az ötvenes években Temesvárott Szűz Máriáról mint a Magyarok Nagyasszonyáról még nem beszéltek. Ezzel egyidejűleg az említett püspök azt is elrendelte, hogy az új oltárnál *május hó folyamán* a Szűz Mária tiszteletére mindennap az esteli órákban *ájtatosságot* tartsanak. S ez ájtatosságok, melyek a millennáris esztendő óta felében magyar nyelven folynak, olyannyira közkedveltek, hogy azokra a katolikus hívek nap-nap után seregesen odaözönlenek, de sőt a másvallásuak is szívesen eljárogatnak.

Ugyanezen püspök behívta Münchenből a *Miasszonyunkról* nevezett szegény iskolanővéreket, kik első otthonukat, a belvárosi zárdát, a Segítő Boldogasszonyról nevezték el. S a leánykák ezrei és sok ezrei, kiknek fogékony szívébe a jó nővérek az igaz vallás, a tiszta erkölcs és a magyar honszeretet erényeit plántálták, a Magyarok Nagyasszonya iránt való szeretetet szétvitték a délvidéken, sőt az egész országban. A következő püspökök *Bonnaz Sándor* és *Dessewffy Sándor* mind jobban elterjesztették az említett nőszerzetet Temesvárott és vidékén, miáltal a Szűz Mária tisztelete, a mi különben

a Miasszonyunkról (de Nostra Domina) vagyis a Nagyasszonyról nevezett nőszerezetnek szabályszerűleg is feladatát képezi, Temesvárott és környékén mindinkább elterjedt, mindjobban meghódította a sziveket.

Az 1857. évben létesült Temesvárott a *Segítő Boldogasszonyról nevezett jótékony nőegylet*, mely a mai napig folytatja áldásos tevékenységét. S ki tudná felszámlálni, hogy a boldogságos Szűz Mária neve alatt és szándéka szerint hány temesvári szomorkodót vigasztaltak meg, hány keserű könnyet törültek le, hány éhezőnek adtak ételt, hány ruhátalant ruháztak Temesvár jótékony uri hölgyei?!

Gyengéd kegyelettel vonzódik a Dózsa György parasztvezér állítólagos kivégeztetése helyén emelt *Mária-szoborhoz* úgy a közeli falvak népe, mint a városi ájtatoskodó közönség, s élő hittel áldozza fel Máriának gyertyáit, buzgó szívvvel könyörög az áldott Szűzhöz, lelkesedten zengi a Nagyasszony énekeit.

Évről-évre nagy csapatokban vonulnak Temesvárról *Mária-Radnára* Mária gyermekei a boldogságos Szűz kegyhelyére, csodatevő képéhez. Az első idevonatkozó történeti adatot a jezsuiták többször említett naplójában olvashatjuk;¹⁾ e szerint 1736. kisasszonynapján a jezsuitatemplomban meglehetősen sokan gyóntak,

¹⁾ 183. lap.

annak daczára, hogy előzőnap számosan elmentek a boldogságos Szűz kegyhelyére Radnára: „Poenitentes sat copiosi, ut ut plures ad B. V. Thaumaturgam in Radna heri abiverint.“

Az idők folyamán e zarándokcsapatok mind népesebbé válnak, és többnyire valamely áldozár vezetése alatt mennek Radnára; így a mária-radnai ferenczrendiek naplójában ezeket találjuk: „Anno 1751, die vero 26 Julii Temesvarino conduxit processionem pro festo S. Annae P. Chrysostomus Rapold. Erant adminus trecenti cum processione, ex quibus ducenti et plures se sacra synaxi hic refecerunt“; magyarul: Az 1751. évben július 26-án Rapold Krizostomusz atya szent Anna napjára zarándoklatot hozott Temesvárról. Legalább háromszázan valának, kik közül kétszáznál több járult a szentségekhez.

1895. október 5-én kétszázados évfordulója volt annak, hogy bár a mária-radnai templom és berendezése porrá égett, a Mária-kegykép sértetlenül megmaradt. Micsoda feledhetetlen, országra szóló ünnep volt ez, melyen az ország minden részéből, közelből és távolból majdnem huszezernyi egybegyült hívő nép, kik közt a temesvári tanintézetek és hivek sok száz fővel voltak képviselve, valamint a száznál több világi pap és szerzetes Dessewffy Sándor csanádi püspök vezérlete alatt a Szűz Máriának hódolt, az Ő dicséretét zengte! Ki ne sirt volna a

könyező püspökkel, midőn a millennáris esztendő küszöbén a Szűz Mária ujonnan szentelt oltára elé borulva így imádkozott a Magyarok Nagyasszonyához a magyarok hazájáért: „Könyörülj hazánkon, és áldd meg nemzetünket, hogy szt. István koronájában és az ő érényeiben egyesüljünk valamennyien, kik tagjai vagyunk az általa alapított és a Te égi oltalmad alá helyezett Magyarországnak. Óvj meg bennünket az elsatnyulástól, a pártvillongásoktól, a hazát bontó vallástalanság mételyétől. — Válságos időben közeledünk itteni létünk másod-ezredének küszöbére. De Te, ki a multban honunkat háborukban diadalra vezetted, békeségben fejlesztetted, viszályokban, éhségben és ragadós nyavalyákban elpusztulni nem engedted, ki sok szükségünkben segítettél, szorongatásainkban oltalmaztál, a szerencsétlenségtől megóvtál, örömünkben és bánatunkban mindig mellettünk állottál: légy áldott mindezekért, és az új ezredévben se hagyj el minket. Kelj fel mellettünk szent Fiadnál, Boldogasszony, és ne engedd, hogy a mi hazánk, nemzetünk boldogabb jövője felett valaha kétségbe essünk.“

Ez idő szerint Temesvárról minden évben, és pedig mindenkor szt. Anna napján indul nagyobb zarándoklat Mária-Radnára, sőt a 90-es évek elején a zarándoklat céljainak előmozdítására, a külső rendnek a zarándokúton

való fentartása végett jámbor társulat is keletkezett Temesvárott.

Mikor 1896-ban az egész magyar haza örömmámorban úszott a jó Isten azon gondviseléseért, hogy az ezer esztendő fordulóját megérnünk engedte, Temesvár szintén kivette részét az ünnepekből, névleg pedig azon iparkodott, hogy a Magyarok Védőasszonya iránti köteles háláját, kegyeletét méltóan leróvja: a hitben és a hazaszeretetben való közös érzéseinek tanubizonyságául a városi polgárság zászlót szerzett, a melyre végtelenül gyengéd felfogással és hívő lélekkel Temesvár hölgyei a Magyarok Nagyasszonyának képét himzették, kik, mint a zászlószentelést végző püspök, *Dessewffy Sándor*, mondá: „elég hittel és erős akarattal birtak, hogy a jövő nemzedék kezébe adandó zászlóra a Magyarok Védőasszonyának képét tüzzék.”

Még ugyanabban az évben eredményre jutott a sok esztendő gyűjtése, beteljesült végre a sok reménykedő szív vágya: Temesvár városa kimondá a *gyárvárosi plebániatemplom* felépítésének szükségességét s elhatározta, hogy azt a millennium megörökítésére s a Magyarok Nagyasszonyának tiszteletére (in honorem Magnae Hungarorum Dominae) ajánlja fel. Az alapkö letétele október havában meg is történt.

A hatalmas templom készen áll, belső berendezése méltó a monumentális épülethez,

a város közönségéhez. A mint egyrészt visszanyul a messze múltba, hogy az ősök hagyományos buzgóságára, névleg a Magyarok Nagyasszonya iránt való benső tiszteletre emlékeztessen, úgy másrészt maradandó tanubizonyossága a jelen polgárság vallásos kegyeletének, sőt hosszú századokon keresztül óriási szobor, folyton hangzó prédikáció lesz, azt hirdetvén a jövő nemzedéknek, hogy a temesvári polgárság a 19. század alkonyán és a 20. század hajnalán a megért ezer esztendőért a Gondviselésnek és a Magyarok Nagyasszonyának így hálálkodott, s ily érzelmekkel indult meg a második ezredév bizonytalan ösvényén.

Monumentum sibi posuit aere perennius!

*

A kilenczszázados magyar kereszténység történelme egybeforrt a Mária-tisztelet multjával: Mária szeme mindig rajtunk függött, áldó keze mindig felettünk lebegett, és csak minmagunk vagyunk okai, ha anyai pártfogása néha velünk nem maradhatott. Velünk volt a dicsőség napjaiban, de akkor sem hagyott el bennünket, midőn az ország gyászba borult.

Temesvár sorsa mindenkor lépést tartott az ország multjával; városunk történetének nincsen korszaka, melyben a Mária-tisztelet nyomaival nem találkozánk.

Midőn szent Gellért tanítványai a Magyarok

Védőasszonya iránt való tisztelet első magvait itt elhintették, ez a magyar szívekben termékeny talajra hullott; a mag kikelt és Róbert Károly király idején már fává nőtt, megizmosodott, sőt Hunyady János korában már gyümölcsöt termett: a Temesvárott lakott Hunyady János itt értekezett Kapisztrán szent Jánossal, itt esedeztek a Szűz Mária oltalmához, és Nagyasszonyunk szószólásának gyümölcse az országvilágra szóló belgrádi fényes diadal volt.

A török hódoltság korában a fa nem száradt ki, a tisztelet nem homályosult el, csak meg-némult a Mária-tisztelet szava; annyi fohász azonban még nem szakadt fel magyar kebelből, annyi könyörgést még nem küldtek a magyar haza boldogságáért a Nagyasszony trónjához, mint ebben a szomorú időszakban.

S midőn a város újra szabaddá lett, a Mária-tisztelet érzelmei is szabad utat törtek; s azóta, majdnem két századon keresztül a város egyházi alkotásaiban, szobraiban, egyesületeiben, lobogóin, mindenütt kifejezést nyert a Magyarok Nagyasszonya iránt való hagyományos gyengéd kegyelet.

Azt mondták a régiek: *Ludit divinitas in rebus humanis* — az istenség játszva intézi az emberek sorsát! 1716. október 13-án írta alá Jenő herczeg Temesvár megadásának feltételeit, s az ez napon aratott fényes győzelem, valamint a horderejében oly kiváló eredmény arra

birta XI. Kelemen pápát, hogy a boldogságos Szűz Mária tiszteletére az Olvasós Boldogasszony ünnepét rendelte el. *1901. október 13-án* pedig Dessewffy Sándor csanádi püspök az ujjonnan épült temesvár-gyárvárosi templomot a boldogságos Szűz Mária, a Magyarok Nagyasszonya tiszteletére szenteli fel.

Adja a jó Isten, hogy abban a vallásos kegyeletben, mely a monumentális épületnek létet adott, soha meg ne fogyatkozzunk; hogy a boldogságos Szűz Mária, a Magyarok Nagyasszonya iránt való igaz tisztelet a jövő nemzedék szívéből soha ki ne haljon!

Boldogasszony Anyánk!
Régi nagy Pátrónánk!
Nagy inségben lévén,
Igy szólít meg hazánk:
Magyarországról, édes hazánkról,
Ne feledkezzél el szegény magyarokról!

